

ENSAIOS DE PHISIOGNOMONÍA

DON XOHAN ANTONIO SACO E ARCE

A ciencia fisiognomónica — que procura determinál-as cualidades psíquicas das persoas pol-o estudo do feitío exterior do corpo, e especialmente da testa e da face — é ben antiga. Colleu gran desenrolo dend'os estudos de Xerónimo Cardán no século XVI e de Lavater no XVIII. Dempois do éisito resoante da Frenoloxía, fundada por Gall, botada abaixo pol-a descuberta de mais atinadas localizaciós cerebrás, os estudos fisiognomónicos ficaran case de todo esquecidos. Mais adiante chegou o rehabilitamento, e a fisiognomonia colleu nova vida; acometida dend'o tempo do oculismo e da metapsíquica por Andrieu e Durville, e dend'o campo estriutamente centífeco por Vashide e mais modernamente pol-o alemán Kretschmer.

Non imos falar eiquí dos seus fundamen-

tos: «Non hai ninguén—di Deker—que non teña formulado iste xuízo»: «Ten o ollar cazarro», ou: «Iste bico non anuncia bondade», ou ainda: «Ten fisonomía d'home honrado».

E istas impresiós da ouservación vulgar, áchanse confirmadas pol-a ciencia: «Aitudes, movementos espresivos, fisonomía, etcétera—di La Vaissière — son outros tantos medios que permiten *descobril-a persoalidade mental a través da persoalidade físeca*». O mesmo atestou Hartenberg, en *Physionomie et caractère* (París, 1907). O motivo é duplo: por unha beira, o ca-

raute responde a un temperamento, e un temperamento a unha determináda conformación corporal, ouservábele esternamente; por outra non hai dúbida qu'o psíquico axuda tamén a conformal-o físeco, e aínda a expresión das emocións mais adoitadas n-un

suxeto, ha se ir pintando na parte mais expresiva do corpo, a mais mobilizada pol-a emoción, ou sexa no rosto.

Hai tempo que tiña eu mentes d'ensaiar a miña pouca cencia fisionómica nas faces d'algús homes ilustres da nosa Terra—especialmente poetas e literatos—xa desaparecidos, e dos que se conservan retratos auténticos. Coma é unha pequena contribución á nosa historia literaria, irei dando eiquí algús dos que vaia facendo.

Advirto dende logo que n-istes retratos fisiognómicos, haberá moito d'impresión persoal, guiada, crar'está pol-as diretrizes xerás marcadas pol-os investigadores modernos (especialmente Hartemberg e Kretschmer); mais é que hoxe n-esto coma no estudo antropolóxico das razas, a tendencia é a aconsellar o aterse, mais qu'ô estudo isolado dos caracteres, á impresión global, que nin medidas nin índices poden substituir ventaxosamente.

No salón da Dirección do Instituto de Segundo Enseno d'Ourense, hai un retrato en olio do que foi seu Director D. Xohan Antonio Saco e Arce, o qual, no meio dos qu'alí hai e que amostran o tristeiro adocenamento da arte oficial, chama dende logo a atención de calquera que olle pra il. Ise retrato foi o primeiro que m'incitou a emprender istes estudos.

A persoalidade de Saco e Arce, humanista, filólogo e poeta, autor da que podemos chamar primeira *Gramática Galega*, tradutor en galego do *Stabat Mater* e do *Miserere*, recolector d'unha enorme colección de cántigas e de refrás, é ben merecente d'elo. A súa vida exterior foi tranquila: naceu en 1836 n-Alongos, no solar da súa caste fidalga e morreu en 1881 n-Ourense. Eiquí fixo a carreira eclesiástica e en Santiago a de Filosofía e Letras. Tivo a cadeira de Retórica e Poética no Instituto d'Ourense.

Retrato fisiognómico.—Unha testa á qu'algúen atopou certa semellanza co-a do Dante, cecais pol-a flacura. Cráneo outo, e face modelada a plans, alongada e angulosa. Unha facies céltiga. Dende logo vése qu'é do tipo *cerebral*, pol-o desenrolo do tramo superior: unha fronte outa, un cuarto pol-o menos mais qu'o tramo meio—que tamén é longo—e unha miga deprimida nas tempas. Denuncia un home de pensamento, unha forte inteleitualidade. A fronte por arriba remata despexada, mais vése qu'a calva é a calva céltiga, que comenza pol-a coroa, e non por adiante; asina no outo da fronte aínda quedan pelos. Era sen dúbida unha mentalidade poderosa, un outo espírito, iste Don Xohan Antonio Saco e Arce.

O tramo meio—antr'o *nasio* e a *espiñal*—é tamén longo, cos pómulos marcados, tendendo pol-o tanto ô tipo *respiratoiro*, dos aventureiros e homes d'aición. Mais áchase tan domiñado pol-o gran desenrolo do tramo superior, qu'a vida cerebral é a que leva todas-as enerxías; a marcadura dos pómulos non é eiquí outra cousa que sinal do tipo *asténico*, no que s'incruen os esquizoides de Kretschmer, revelado ademais n-iste caso por todol-os outros caracteres. A longura do tramo meio indica eiquí, coma sinalan Dekker e Penschel, a terquedade, confirmada por outros signos.

O tramo inferior, moito menos desenrolado, non poriso lle falta intrés. Oferce unha queixada firme, cadrada, non moi estreita, indicando un caraute forte, e un papo cadrado, indicando vontade e á un tempo certa cobardía no trato.

O pescozo delgado, mais estreito qu'a queixada—frecuente nos galegos—co-a noz sainte, é aínda, axuntado ós outros caracteres, un sino d'astenia, e d'un caraute doorosamente sostido. Indica tamén, co demais, tendo en conta a súa longura, pouca vitalidade (Saco e Arce morreu ós 45 anos).

Entrando xa nos caracteres mais miudos, fixémonos primeiro nas sobrecellas baixas—aínda un signo d'inteleitualidade, asegún Dekker e Durville, embora a xente dera en chamar *Laughsbrow* ós filisteus...—e coma s'estiveran enrugadas no comenzo do narís e nono están, senon que colleron elas xa ise

feitío, amostrando o hábito d'unha concentración doorida do pensamento. Dan unha impresión de pouco humor, d'ensimismamento, e tamén d'alteirosidade, d'unha alteirosidade que pon respeto, e diferente da alteirosidade sempre un pouco frívola do *high brow*. Sigue logo un narislargo, eclesiástico, d'apagador, narís caído, partido na punta, narís d'asténico e d'inteleitual. Lavater chamaba ô narís. «La retombée du cerveau». Efeitivamente: toda a contida gravidade, a austeridade, a forza mental, a mesma tristura, da figura de Saco e Arce, exprésase afeito n-iste narís que podemos chamar espiritual, e que pol-o feitío da punta indica orixinalidade de conceición.

Os ollos, un pouco metidos debaixo das sobrecellas, resultan pouco ouservábeles n-iste retrato, a mais de seren a meirande dificultade na fisiognomía. Así e todo, un pouco velado pol-a pálpebra superior, e c'un plegue debaixo, son indicio d'un caraute soñador e concentrado. Son os ollos d'un místico. Son ollos qu'ollan pra dentro mais que pra fora, ollos d'introvertido.

O bico pechado, de beizos finos con pouco coor, apertados un contr'o o outro, o d'abaixo rubido, o d'arriba c'un pico no meio, indica bondade, anque certa soberbia, tristura e gravidade, concentración, dominio de si mesmo.

As orellas grandes d'asténico, aplastadas contra a testa indican intelixencia e finura d'esprito.

En conxunto, o retrato ten unha marcada expresión ascética, d'asceta moderno, com'a d'algús xesuitas, com'a do mesmo San Ignacio de Loyola. Podería pasar pol-o retrato d'un xesuíta afeito ôs exercicios espirituás. É un introvertido, un soñador, unha poderosa intelixencia, un esprito escolleito e cultivado que houbera dado de si moito mais do que deu, s'a morte nono levara tan cedo. Iste esprito ademais áchase de cote fondamente axitado. Vese qu'está en calma aparente, que se domina, mais que lle custa traballo, que se ten que faguer moita violencia, unha violencia que lle doe, que sofre d'ela, mais que ten exercitada a vontade n-esto, com'os místecos, e sabe loitar, mail-a loita, d'engádega ô traballo mental do estudo, vai lle apurando a vida, e consome as suas enerxías. Pouca vida é moita vitalidade; pouca resistencia orgánica e moita forza psíquica. Co-ista ten que suprir o que lle falta d'aquela.

Lástima que n-iste retrato se non poidan aprecial-os riscos da fronte, que fan o ouxeto principal da metoposcopia, a cencia mais traballada por Cardán; n-iles píntase moi ben o esforzo do pensamento.

Se, seguindo as normas da fisiognomía clásica, me perguntaran a que *tipo planetario* pertencía Saco e Arce, con seguranza respondería qu'era un saturniano.

VICENTE RISCO

PROBLEMAS DE XEOGRAFÍA GALEGA

NOTAS EN COL DAS FORMAS DE POBOAZÓN LABREGA

(Proseguimento)

f) *Condicións climatolóxicas.*—As augas da terra.

A parroquia de Trasalba amóstrase englobada nos dous tipos de clima, de montana e de ribeira, ôs que pertence pol-a súa posición e releve, mais con marcado domiño das

primeiras, d'un tipo menos forte que nos chaos postos a mais outura (Cea, Vilamarín, o propio Amoeiro). As chuvias outonizas xúntanse c'as propiamente d'inverno xeneralmente dende Santos ou San Martiño. Xa o dí o pobo: «Por Santos e Netal, inverno caroal». Chámase inverno, gardando o senso